

ÇORUM ALEVİLERİ'NDE KAMBERLİK GELENEĞİ*

Ali YAKICI**, Nazife ÖZDEMİR***

Özet

Çalışmanın amacı; Çorum Alevilerindeki kamberlik geleneği, kamberlere verilen adlar, kamberliğin kökeni ya da kaynakları hakkındaki görüş ve yorumlar, kamberlerin toplumsal statüleri ve işlevleri, kamberlerde aranan özellikler, kamberlerin mesleklerine geçişleri, icra ortam ve zamanları, icra biçim ya da özellikleri esasında tanıtmak ve yaşayan kamber, dede ve analar hakkında bilgi vermektir. Makale, incelemeye dayalı bir alan araştırmasıdır. Alan araştırması sırasında geleneğin temsilcileri olan kamber, dede ve analarla görüşülmüş, cemlere iştirak edilmiş, gözlem ve mülakat yöntemleri eşliğinde derlemeler yapılmıştır. Alan araştırmaları sırasında ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Çalışmada, kendisi/kendileri de aynı kültür ortamında yetişmiş olan araştırmacı/araştırmacıların gözlem ve deneyimlerine de zaman zaman yer verilmiştir. Çoğunlukla sözlü ve orijinal kaynakların aktarımları üzerine kurulan çalışmada, konuyla ilgili yazılı kaynaklara da başvurularak kıyaslama yöntemiyle doğru bilgi elde etme ve sağlıklı bir sonuca ulaşma amaçlanmıştır. Çalışma ile Çorum Aleviliğinde, cemin icrasına göre söylediği nefeslerle canları aşka getiren ve yapılacak sohbetlerin gidişatını belirleyen, yolculukları sırasında dedelerin günlük işlerini gören kişilere, “kamber”in yanı sıra, “zâkir” ve “âşık” da denildiği, bunlar arasında en yaygın olanlarının ise “zâkir” ve “âşık” olduğu; kendisine kamber, zâkir ya da âşık denilen kişinin cem sırasında “peyk”, “meydancı”, “ibrikçi”, “gözcü”, “sofracı” hizmetlerinden herhangi birini de yerine getirebildiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Çorum, Alevilik, cem, kamber, zâkir, âşık

THE COMPANION TRADITION AMONG THE ALEWIS OF ÇORUM

Abstract

The aim of this paper is to explore the companion tradition among the Alewis of Çorum; by means of the names attributed to companions, the views and comments on the origins or sources of companionship, the social status and functions of companions, required characteristics of companions, the jobs of companions, space and time of their performance, the styles or features of their performance, and give information about the living companion, dede

* Makale, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde Doç. Dr. Ali Yakıcı'nın danışmanlığında Nazife Özdemir tarafından hazırlanan 2012 tarihli “Çorum Yöresi Alevilerinde Kamberlik Geleneği” adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi, Ankara/Türkiye, yakici@gazi.edu.tr

***Çorum/Türkiye, nzfzdr@hotmail.com

(grandfather) and anas (mother). The article is a field research based on examination. During the case study, such tasks as interviewing with the companions, dede (grandfather) and ana (mother), the representatives of the tradition, participating djems, collecting data through observation and interviewing techniques, have been carried out. During the case study, a tape recorder was used. In the study, observations and experiences of some researcher/researchers who themselves have grown up in the same culture, have been included occasionally. In the study, based on transmitting oral and original sources, it is aimed to obtain exact information and draw a sound conclusion through a comparative method, with reference to the written documents on the issue as well. In this study, it has been observed that for the Alewis of Çorum; the people enrapturing the spirits by means of their breaths, playing according to the performance of djem, and deciding upon the the course of discussions, and carrying out the daily tasks during the dede's journey, are called "zâkir" and "âşık" along with the name kamber, and the most common names used among them are "zâkir" and "âşık; and the person described as kamber(companion), zâkir or âşık is noticed to have been fulfilling any of the duties of "peyk", "meydancı", "ibrikçi", "gözcü", "sofracı" during djem.

Keywords: Çorum, Alewism, Djem, Kamber, Zakir, Âşık

Giriş

Kamberlik geleneğini Çorum Alevileri bağlamında ele alacağımız bu çalışmada; Çorum Alevilerindeki kamberlik geleneği, kamberlere verilen adlar, kamberliğin kökeni hakkındaki görüş ve yorumlar, kamberlerin toplumsal statüleri ve işlevleri, kamberlerde aranan özellikler, kamberlerin mesleklerine geçişleri, icra ortam ve zamanları/dönemleri, icra biçim ya da özellikleri esasında tanıtılmış bazı yaşayan kamber, dede ve analar hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmada sözlü kaynakların, bir başka deyişle birinci elden kaynakların sunduğu veriler kullanılmıştır. Birinci elden bilgiler, çoğu kamber, zâkir, âşık ve ana olan yedi sözlü kaynaktan derlenmiştir. Çalışmanın oluşumunda sözlü kaynaklardan elde edilen verilerin yanı sıra, yazılı kaynaklardan alınan veriler de kısmen etkili olmuştur. Çalışma, Türkiye'de ve Türkiye dışında yaşayan Alevî toplulukların kamberlik ya da zâkirlik geleneğiyle ilgili araştırmalara Çorum özelinde katkıda bulunmayı amaçlamıştır. Bu çalışma ile Dede ile birlikte Cem ayinlerinin merkezinde yer alan kamberin esas işlevinin cemlerde saz eşliğinde nefesler okumak olup olmadığı, varsa eğer diğer işlevleri de sorgulanmıştır. Bu nedenle, kendisini Alevî olarak tanımlayan ve geleneğin bizzat icracısı olan sözlü kaynakların sunduğu bilgileri ayrı bir önem taşımaktadır.

Kamberlerin Kökenleri Hakkındaki Görüşler, Kamberlerin İşlevleri ve Toplumsal Statüleri

Çalışmanın bu kısmında, cemlerde kamberlik görevini yerine getirenlere Çorum Alevilerince verilen adlar, araştırma sahasındaki sözlü kaynakların aktardığı bilgiler ışığında kamberliğin kökenleri ve tarihsel gelişimi, yedi ulu âşığın uzantıları olan kamberlerin toplumsal statüleri ve işlevleri hakkında bilgi verilmeye çalışılacaktır.

Çorum Alevliğinde, cemin icrasına göre söylediği nefeslerle canları aşka getiren ve yapılacak sohbetlerin gidişatını belirleyen, yolculukları sırasında dedelerin günlük işlerini gören¹ kişilere, “kamber”in yanı sıra, “zâkir”² ve “âşık” da denilmektedir. Bunlar arasında en yaygın olanları “zâkir” ve “âşık”tır. Kendisine kamber, zâkir ya da âşık denilen kişi, cem sırasında peyk, meydancı, ibrikçi, gözcü, sofracı hizmetlerinden herhangi birini de yerine getirebilir.³

Alevî inanç sistemi, kamberlik geleneğini, Hz. Ali ile ona kamber olduğuna inanılan Selmân-ı Fârisî’ye götürür.⁴ Selmân-ı Fârisî’nin ölene kadar Hz. Ali’ye kamberlik ettiğine, onun sırrını taşıdığına ve ona hizmet ettiğine inanılmaktadır.⁵ Kaynak kişilerimizden Sultan Kümbet, bu inanca yer veren şu rivâyeti aktarmıştır:

“Kamber Hz. Ali’ye kamber oldu. Kamber Selmân-ı Fârisî idi. Ali yedi yaşında, Selman yetmiş yaşındaydı. Selmân-ı Fârisî, Hz. Ali’yi çocukken büyüttü ama onun Hz. Ali olduğunu bilmiyordu. Ali hurmanın dalına çıktı, hurma topluyordu. Küçük çocuktu, yedi yaşındaydı. Hurmayı yedi çekirdeğini Selman’a attı. Atınca Selman:

-Ya çocuk! Sen bu hurmayı çok attın, neredeyse hançer gibi benim bedenimi delectti. Neden böyle yaptın? dedi.

Ali:

-Ey Selman! Sen yetmiş yaşındasın, ben yedi yaşındayım; ama bilesin ki sen, gün gelecek devran dönecek bana kamberlik yapacaksın, dedi.

Selmân-ı Fârisî, bir gün gölün kenarına gitti. Elbiselerini soydu. Şiddetli bir sıcak vardı. Orada yıkandı. Bir gözünü açtı, beri geldi ki suyun içinden, bir aslan yatmış elbisenin üstüne, heybetli, kükrüyor, sesi yeri göğü yıkıyor. O zamana kadar geri suyun içine girdi. Dedi ki:

-Ya Ali yetiş, şu aslanı al buradan. Ver şu sırtımı örteyim, elbiselerimi giyeyim, sen yetiş.

Dedikten sonra aslan elbiselerinin üzerine bir nergis bıraktı, aslan kayboldu. Ali dedi ki:

-Ya Selman! Sen gölün kenarında yıkanırken ben sana bir nergis bıraktım.

Selmân-ı Fârisî:

-Bıraktığın nergis bu mu? dedi ve nergisi Ali’ye uzattı.

Selman:

-Bundan sonra sana kamber olacağım, hizmet edeceğim.

Selmân-ı Fârisî büyüttüğü çocuğa, Ali’ye, kesbi kerametini gösterdiği için kamberlik yaptı. Öldüğü güne kadar birbirlerinden ayrılmadılar. Kamberlik buradan geldi.”

Kamberlik görevini kutsayarak günümüzde de canlı bir şekilde yaşatan Alevî inanç sistemi, bu geleneğin yaratılıştan önce süregeldiğine inanmaktadır. Yeryüzü yaratılmadan önce de Selmân-ı Fârisî'nin Ehl-i Beyt'in yanında var olduğuna inanılmıştır. Gelenek, Selmân'ı, Peygamber Efendimizden, Hz. Ali'den, Hz. Fatma'dan, İmam Hasan ve İmam Hüseyin'den ayrı düşünmemiştir. Sözlü kaynaklarımızdan Kamber Cuma Zorlu, bu inancı yansıtan şu rivâyeti aktarmıştır:

"Hz. Ali Efendimizin kamberi vardı. Allah Âdem'i yaratıp da dünyaya gönderdiğinde Âdem Efendimizin Havva Anamıza çok meyli düşmüş, "Böyle bir güzel daha yaratmış mı?" diye düşünürmüş. Bunun üzerine Allah, Cebrail'e "Git Âdem'i al cenneti gezdir." demiş. Cebrail gelmiş "Ya Âdem seni cennete götüreceğim. Yedinci kapıya da çıkaracağım." demiş. Geliyorlar, lakin cennetin kapısı kilitli. Cebrail Âdem'e şurayı oku diyor "La ilahe illallah Muhammeden Resulullah Aliyen Veliyullah Veliyen Aliyullah." Âdem bunu okuyunca cennetin kapısı açılıyor. Âdem, Cebrail'e "Muhammed kim? Onu bilemedim" diyor. Cebrail de ona "Ya Âdem, o senden 3000 sene sonra gelecek ama senin zürriyetinden gelecek." diyor. Cennete giriyorlar, kapılar açılıyor ki orada cennetin içi ışımsı. Bir kadın oturuyor. Âdem kadını görünce akli başından gidiyor. Cebrail "Dur Âdem ne yapıyorsun?" diyor. Âdem, "Bu kim?" diye soruyor. Cebrail ona "Selam ver." diyor. Âdem "Merhaba ya hatun." deyince kadın, "Merhaba ya baba" diyor. Âdem, "Ben senin nereden baban oluyorum?" diyor. Kadın "Yetmiş iki millet senin zürriyetinden gelecek. Benim babam Muhammed Mustafa senden 3000 sene sonra gelecek; ama senin şefaatkârın olacak." diyor. O zaman bakıyor ki Âdem, hatunun başında bir taç var ışık gibi parlıyor. Âdem "Ya hatun başındaki taç nedir?" Hatun, "Babam Muhammed Mustafa." "Ya belindeki kemer?" "Ehlim Aliye'l-Murtaza" diyor. Hatun, "Kulaklarımdaki küpeler sağdaki Hasan, soldaki Hüseyin. Ayaklarımdaki nalınlar ise sağ ayağımdaki kamber, soldaki de Selman. Selman Ali'ye hizmet edecek, ona kamber olacak, ehlibeyte karışacak." diyor. 3000 sene sonra bunlar dünyaya zuhur ediyorlar. Yaratılıştaki bunlar kandilde nur olarak Allah tarafından yaratılmışlardı. Peygamber Efendimiz 571'de dünyaya geliyor. Ali Efendimiz ise 595'te. Peygamber efendimiz İslamiyet'i yaydı, şeriatı kurdu. Ali efendimiz de tarikatı kurdu. O zaman Allah emretti. Selman kamber olarak geldi. Selman, Hz. Peygamberin hem berberi oldu hem de Ali'ye kamber oldu. Ali'yle birlikte her yere gittiler. Kamberlik buradan geldi."

Kamberliği, Hz. Ali ve Selmân-ı Fârisî'ye götüren gelenek⁶, kamberi kutsamıştır. Bu nedenle Hz. Ali'nin kamberi olduğuna inanılan Selmân-ı Fârisî'nin yaşantısı da menkibeleştirilmiştir. Alandan yapılan derlemeler sırasında Kamber Cuma Zorlu, Selmân-ı Fârisî'nin menkibeviden yaşantısı hakkında şu bilgileri vermiştir:

"Selman İranlıdır. İran şahının oğludur. Babası Selman'ı mektebe vermiş. Selman İncil'i okumaya başlamış. İncil'i okurken orada bir ayet görmüş. O ayete aşık olmuş, sürekli o ayeti okumaya başlamış. Hocası "Selman bu ayette yazan

peygamberin gelmesine daha 300 sene var. Bunları bırak bizim kitabımızı oku. Baban bu yaptığını görürse sana çok kızar." diyor. Selman, bir türlü bu ayeti okumaktan vazgeçmemiş. Bunun üzerine Selman'ın hocası durumu Selman'ın babasına anlatmış. Babası Selman'ı çağırıp "Neden böyle yapıyorsun?" demiş. Selman da "Ben o ayete âşık oldum, onu okuyacağım." demiş. Babası bunun üzerine Selman'ı öldürmeye karar vermiş. Vezirlerine "Bu bizim dinimize karşı geldi. Bunu öldüreceğim." demiş. Vezirleri de "Şahım, evlat katili olma, bunu bir dağa götürüp bırakınlar. Ora da aslanlar yer bunu." demişler. Bunun üzerine bir av partisi düzenlemişler. Selman'ı götürüp Erzana Dağı'nda bırakıp kaçmışlar. Selman daha çocuk. Çaresizce dolaşırken nergis toplamış. Bir göl kenarına gelip, elbiselerini çıkarıp, suyun içine girmiş. Derken bir aslan gelip elbiselerin üzerine yatmış. Selman korkuyla ayette okuduğu ismi yardıma çağırmış ve arkasından kır atlı gelmiş. Aslan, kır atın ayaklarına yüzünü sürmüş ve oradan uzaklaşmış. Kır atlı, çocuğa dönüp "Sen kimsin, kimi çağırдың?" demiş. Çocuk, "Ayette okuduğum ismi yardıma çağırđım." demiş. Kır atlı, "Ben Ali'yim" demiş. Çocuk "Kurban olduğum, sana verecek bir şeyim yok. Bu nergisi kabul et." demiş ve nergisi Ali'ye hediye etmiş. Aradan 300 sene geçmiş Selman büyümüş, yaşlanmış. Bir ağaya çoban olmuş. Bu ağanın karısı doğum yapmış ve dünyaya İmam Ali gelmiş. Selman Ali'yi gezdirmiş, ona bakmış. Ali 3 yaşına gelmiş. Bir hurmanın tepesine çıkmış hurmanın çekirdeklerini Selman'a atmış. Selman, "Çocuk oraya gelirsem seni döverim" demiş. Ali de "Ben mi çocuğum, sen mi çocuksun? Ben 300 yaşındayım. Erzana Dağı'nda seni aslanın elinden kim kurtarmıştı?" demiş ve Selman'ın verdiği nergisi göstermiş. Selman hemen Ali'nin elini öpüp kamberi olmuş."

Kamberliğin kökenini ve Hz. Ali'ye kamber olduğuna inanılan Selmân-ı Fârîsî'nin yaşantısını kutsayarak menkıbeleştiren gelenek, bu anlayış dâhilinde kambere cemlerde dedenin yanında en önemli görevleri yüklemiştir. Hz. Ali ve Selmân'ın birbirinden ayrılmadıklarına inanılmıştır. Bu nedenle gelenek, bu anlayış etrafında süre gelmiştir. Dedeler de yanlarında mutlaka bir kamber bulundurlar ve kambersiz yola çıkmazlar. Dedenin bütün hizmetlerini kamber yapar. Atına bakar, sofrasını serer, halk ile dede arasında peyklik görevini icra eder. Kamber yüce gönüllüdür, kerametlere şahit olur ve bu sırrı sonuna kadar taşır. Kaynak kişilerimizden Sultan Kümbet'ten elde edilen bilgiye göre,

"Kamber kutsaldır. Evliyaların, enbiyaların hizmet ettiği, keramet gösterdiği bir elmanın iki yarısı gibidir. Kesbi kerametini, beti bereketini, sıtkı sefasını, hizmet ettiği, keramet sahibi, gerçeklerin her şeyine şahit olur, yanında yaşayan bir varlıktır. Onun her şeyinden haberdardır. Sırrı sırullah, sırrı babullah denilen gizli sırlarını saklayan, gizleyen, kerametini gizleyen, öldüğü güne kadar kimselere söylemeden içinde saklayan, ona hizmet eden, öldüğü güne kadar canını canından, malını malından ayırmaz. Dedenin verdiği görevleri eksiksiz yapan kişinin adı kamberdir."

Genellikle Muharrem ayı ile sonbahar ve kış döneminde gerçekleştirilen cem ayinleri, Alevî kültürünün yaşatılmasında en önemli unsur olmuştur. Cemler sayesinde Alevî inancı ve bu inanç etrafında gelişerek nesilden nesle aktarılan geleneksel uygulamalar, günümüzde de canlı bir şekilde devam etmektedir. Davet ya da talep üzerine Cem yapmak amacıyla belirli dönemlerde Alevî dedeleri yanlarına kamberlerini alarak talip olan köyleri gezerler. Dedelerin bu köylere gidişlerinde, onlara yol gösteren, kalacağı yeri ayarlayan kamberdir. Halkın bir sıkıntısı olduğunda kamber görüşmeyi yaparak dedeye haberleri ulaştırır. Yine dedenin herhangi bir isteği olursa kamber halka durumu anlatır. Sözlü gelenekten yapılan derlemeler sırasında kaynak kişilerimizden Sultan Kümbet, konuyu şu şekilde aktarmıştır:

“Herkesin bir kamberi vardır. Kambersiz hiçbir yere gidilmez. Çünkü dede çıkıp bir köye diyemez ki “benim şu ihtiyacım var.” Ya da bir köyde dövüş olduğunda dede postunda oturur, kamber dışarıya çıkar ev sahibine, halkına danışır. “Ey erenler biz buraya filan ulu soyla geldik, köyünüzde kavga, küsülü var mı? Dövüş var mı? Ne var, ne yok? Bunu önce bana söyleyin ben de pîrime söyleyeyim.” der. Dışardan halkın ağzından haber alır, ondan sonra içeriye girer, pîrinin elini öper. “Pîrim, bu köyde niza var, sınır davası var, kavga var, gürültü var, barışıp görüşmeleri gerekli. Bunların birliğe, beraberliğe gelmeleri lazım. Abdal Musa kurbanı kesmeleri lazım, görülüp sorulup görgü kurbanı kesmeleri lazım. Ondan sonra Ali’nin-Muhammed’in, 12 İmam’ın, S esma’nın yoluna layık olmaları lazım” der kamber. Dede postundan asla kalkmaz, halkla kamber ilgilenir.”

Cemin gerçekleştirilmesinde kamber en önemli görevi üstlenmektedir. Bir yerde cem yapılması gerekiyorsa bu organizasyonu kamber gerçekleştirir. Çünkü kamber Alevîler arasında ki her türlü sorunu, isteği bilen ve bunları dedeye eksiksiz anlatan kişidir. Alevîler isteklerini öncelikle kamberle paylaşırlar. Kamber meseleinin şekline göre erkân dâhilinde uyulması gereken kuralları en iyi şekilde bilir. Bu kurallara göre uygulama yapmaktadır. Eğer dedeye meseleinin, isteğin bildirilmesi gerekiyorsa kamber dedeye haber ulaştırır ve dedeyi cem yapılması gerektiği talebiyle davet eder. Dedenin gelen yanıtı halka aktarır. Dedenin kalacağı evi ayarlar. Cemin yapılacağı cem evinde her türlü hazırlığı eksiksiz yapar. Dede geldikten sonra istekleri dedeye anlatır. Sözlü gelenekten yapılan derlemeler sırasında, bir Alevî anası olan ve aynı zamanda kamberlik de yapan Sultan Kümbet, bu konuda şu bilgileri vermiştir.

“Herhangi bir sorun olduğunda kamber bu sorunları halletmekle görevlendirilir. Sorunu giderdikten sonra dedelere veya ulusoylara haber verir. Cem yapmak amacıyla dedeler ya da ulusoylar gelirler otururlar. Kamber onlar gelmeden köylüyü toplar. Düşkün deriz, biz hak yiyen başkalarının hakkını yiyip zor durumda bırakan insanlara düşkün deriz. Kamber onları birbirleriyle tanıştırmış görüştür, onların arasını birler. Haklı hakkını alır, haksızdan alır haklıya verir, onları

barıştıır. Köylüyü toplar, gelen zatın kalacağı evi ayarlar, onu doğru dürüst bir eve yerleştirir. O ne yemek istiyorsa o yemekleri pişirtir, sıcak sobaların yanında onun yatağını yaptırır. Her hizmeti yapar. Köylüyle zat arasındaki haberleşmeyi sağlar, dedenin hizmetini eksiksiz yerine getirir.

Cemlerde kambere çok iş düşer. Halkı toplar der ki örneğin; “Yarın Abdal Musa kurbanı kesilecek.” Abdal Musa kurbanı ne demek? Umanın, küsenin Abdal Musa’nın Azrail’in, Mikail’in, Cebrail’in, İsrail’in aşkına görünmez kazadan beladan korunmak aşkına Abdal Musa kurbanı kesileceği zaman dedeye haber verir. Dedeyi davet eder, cemin yapılmasını sağlar. Dede kambere sorar: “Kamber, ne yaptın görevlerini tamamladın mı?” Kamber der: “Dedem bizim üç kurbanımız var: Bir Azrail, bir Mikail, bir Cebrail Aleyhisselam aşkına. Bunlar, umanın küsenin Abdal Musa aşkına adadığımız kurbanlar. Canlı ve cansız bütün belalardan uzak duralım kaza, bela köyümüz uğramasın diye niyetlenip kurbanımızı keselim.” der. Kamber, cemin yapılacağı yeri de ayarlar. Daha sonra dede Kuran’dan ayetler okur. Daha sonra üç deyiş, üç düvaz-ı imam söyler, abdestini alır ve kurbanı keser. Kurbanı pişirecek olan gelir, dededen müsaade alır ve kurbanı pişirir. Bunlara lagup derler. Bunlar kurbanı pişirirler, başka görevliler kurbanı getirirler. Lokma yenmeden kurban birlemeden önce dede, “Mümin Müslim, baci kardeş birbirinizden razı mısınız? Aranızda dargın küsülü var mı?” diye sorar. Eğer böyle bir durumu olan varsa dededen müsaade alır, sorununu dedeye anlatır. Dede sorunları meydana getirir, halının üstüne beyaz örtü sererler, yanına iki şahit getirirler. Dede der ki “Bu yol erenlerin.” Sorunlular sorunlarını yalansız anlatır. Orada yalan söylenmez. Dedenin önünde beyaz çarşafa niyaz ederler, birbirleriyle barışırlar, buna da orada bulunan halk şahit olur.”

Cemin icra boyutunda kamber, on iki hizmet içerisinde kendisine Dede tarafından verilen görevi yerine getirir. Kamber zâkir, peyk, meydançı, ibrikçi, gözcü, sofracı hizmetlerinden herhangi birini yerine getirebilir. Dedenin cem sırasında dışarı çıkması icap ederse kamber, dedenin yerine cemi yürütebilir. Bu nedenle kamber, yol ve erkânını Dede kadar bilmek zorundadır. Sözlü geleneğe yönelik araştırmalarımız sırasında bize kaynaklık eden Dede Hasan Uysal, kamberin toplumsal statüsü ve işlevi hakkında şu bilgileri vermiştir:

“Dedenin yanında gezen yardımcı kamberdir. Kamber cem esnasında dedenin boşluğunu doldurur. Eskiden dedenin boşluğunu da doldururdu, zaman zaman zâkirlik de yapardı. Zâkir olmadığından dede yanında kamber olarak hem zâkiri olarak götürürdü hem kamber olarak götürürdü. Bir de yine ben onu da diyeyim. Eskiden dede her gittiği yere atla giderdi, atının bakımıyla da görevliydi kamber. Kamber aslında yüce gönüllü bir varlıktı. Kamberin makamına geldin mi, kamberin makamı bence dedenin makamında daha yücedir. Çünkü alçak gönüllülüğü temsil eder.”

Kamberin Dede'nin atına bakmakla yükümlü olduğuna dair bilgi, bizi Türkmen ve Kazak geleneğindeki Hz. Ali'nin seyisi olarak kabul edilen Kambar Ata ya da Baba Gammar'a götürmektedir. Kazak ve Türkmen geleneklerindeki Kambar Ata ya da Baba Gammar algılamasının kökleri çok daha eski dönemlere kadar gitmekle birlikte, daha çok Hz. Ali'nin seyisi olduğuna inanılan Kamber'e dayandırılmaktadır. Kambar Ata ya da Baba Gammar üzerine bir çalışma hazırlayan Pervin Ergun da Kambar Ata ve Baba Gammar'ın bu özelliğinden yola çıkarak Kambar Ata (Baba Gammar)'nın yılkların iyisi, yılkıcuların pîri olarak kabul edildiğine dikkat çekmiştir (Ergun 2011).

Dede Hasan Uysal'ın verdiği bilgilerden de anlaşılacağı gibi kamber, cemelerin düzenlenmesi ve yürütülmesinde son derece önemli bir rol üstlenmekle birlikte, Dede'nin bulunmadığı ya da geçici olarak cemi terk ettiği durumlarda cemi idare edebilmektedir. Sözlü geleneğin kamberin görevlerine yönelik aktarımları, Çorum yöresi Alevî geleneğinde kamberin sadece zâkirlik yapan birisi olmadığını, cemde Dede tarafından kendisine verilen herhangi bir görevi yerine getirebildiğini, Dede'nin bulunmadığı durumlarda cemi idare edebildiğini göstermektedir.

Kamberlerde Aranılan Özellikler, Kamberlerin İcra Ortam ve Zamanları/Dönemleri, İcra Biçimleri

Bu kısımda, Çorum Alevîlerinin bir kamberde aradığı özellikler, kamberlerin icra ortam ve zamanları/dönemleri ve icra biçim ya da yöntemleri hakkında kendisine başvurduğumuz sözlü kaynakların yaptığı aktarımlar esasında bilgiler verilecektir. Ayrıca, kamberlerin tek geçim kaynağının kamberlik olup olmadığı ile kamberlerin sadece erkeklerden ibaret olup olmadığı konularına da değinilecektir.

Baba ve kamber olabilmek için ise seyit evladı olmak gibi herhangi bir zorunluluk yoktur. Dedelerin seçtiği ya da halkın istediği bir kişi, bu görevleri icra edebilir. Ancak; bu görevi icra edecek baba veya kamberin bir dede kadar Alevîlik yolu hakkında bilgiye sahip olması gerekir. Çünkü dedenin olmadığı yerlerde tarikatı yürütme görevi köy babalarına aittir.

Köy babaları da kamberlerde olduğu gibi, halk tarafından seçilir. Babalık kurumuna seçilen kişinin dürüst, ahlaklı ve halkın güvenini kazanmış bir zat olması gerekmektedir. Bununla birlikte Alevî erkânını çok iyi bilmesi ve dedelerin olmadığı yerlerde cemi ve cumalık denilen ritüeli yürütebilmesi gerekmektedir. Babalığa seçilecek kişinin hitabeti güçlü olmalı, mütebessim bir yüzü, musikiye aşinalığı da bulunmalıdır. Bu şekilde yetişen baba, açılacak bir baba makamını bekler. Köy babalığını icra eder.

Kamber de köy babaları gibi (eğer kamberlik görevini baba üstlenmemişse) erkânı çok iyi bilmeli ki bazı sorunları dedeye taşımadan kendisi tarikat kuralları çerçevesinde karar verebilsin. Ayrıca cem sırasında dede, dışarı çıktığında veya kambe-re izin verdiğinde kamber cemlerde dedenin yerine sohbet açıp, cemi yürütebilme-lidir. Kamberler ve köy babaları da bu nedenle dedeler tarafından yetiştirilir.⁷ Sözlü kaynaklarımızdan Dede Hasan Uysal bu konuda şu bilgileri aktarmaktadır:

“Kamberlik yapan, dede kadar sohbet edebilecek kişidir. Oradaki halkı aydın-latacak bir kişi olması lazımdır, yoksa kamber neye yarar? Dede, kamberi niçin götürür yanında? Kendisine destek olması için. Mesela cem birlerken dedenin dışarı çıkması gerekiyor, kamber orada o cemi idare edebilecek icabında. Dede olmadığında cemi dahi yürütebilecek şekilde olması gerekiyor. Dede, kamberi ye-tiştirmedikten sonra kamberin dedenin yanında gezmesine gerek yok ki.”

Bir diğer sözlü kaynağımız Kamber Cuma Zorlu da bu konuyla ilgili şu bilgi-leri vermiştir:

“Kamberin yol ve erkân konusunda dede kadar bilgili olması gerekmektedir. Çün-kü kamber onlarla yaşar. Kamber cemlerde halka nasihat eder, sorulan sorulara cevap verir. Kamber ustaz olacak. Ehlibeyt mektebinde okumalı, bilgili olmalı. Kamberi dede yetiştirir. Beni ulusoylar kamber olarak seçtiler. Beni dualadılar.”

Dede veya halk tarafından seçilen kamberin Alevîliğe ait tarikat ve erkânı çok iyi bilmesinin yanında, bu göreve getirilebilmesi için halk tarafından çok sevilen, dürüst, sözüne güvenilen, insanlara yardım etmesini seven ve alçak gönüllü birisi olması gerekmektedir. Kamberliğe aday olan kişinin sadece erkânı bilmesi yetmez. Ahlaki anlamda halkın güvenini de kazanması gerekir. Sözlü kaynağımız Dede Nu-rettin Aksoy, bu konudaki konuşmasında şu bilgilere yer vermiştir:

“Şimdi kamber olmak için önce bizim Alevî kültüründe dürüst olmak gerekiyor. Ve Alevî kültürüne saygılı olmak gerekiyor. Ve en başta, örneğin bir köy geleneği-ne göre yaşayalım, o yörede sevilen sayılan bir insan olması gerekiyor. Sen sözü-nün eri değilsen, sözünde durmuyorsan orada kamber olamazsın. Kamber kendi görevini kendi seçemez, halk seçer. Yani arındırmış nefsiyle, sahip olduğu aklını kullanabilen, ilmini çalıştırabilen, gönlünden sevgi, muhabbet, hoşgörü eksilme-yen, insanların sevdiği saydığı kişilerdir kamberler. Bektaşî deyişlerini, geleneği, yaşanan olumlu olumsuz veya komedi olaylarına da akıl vermek, izah etmek, ders olarak gelecek nesillere aktarmak da kamberlerin görevleridir.”

Farklı ocaklara mensup dede, ana ve kamberlerle yapılan derleme çalışmaları sırasında kamberlerde aranan özellikler noktasında verilen bilgiler, genel olarak bir-birlerine benzemektedir.

Alevî Anası Sultan Kümbet, yaptığımız görüşmede, bize bu konuyla ilgili olarak şunları söylemiştir:

“Kamber eline, beline, diline sadık olmalı. Halk tarafından sevilen, sayılan bir de ehlibeyt yoluna canıyla, başıyla, malıyla kanının son damlasına layık olmalı. Bu yola layık olmayan bir kişi kamber olamaz. Kamber, eline, beline, diline sadık olur. Hak yemez, katillik yapmaz. Kökü, sülalesi temiz olur. Kamber, kimsenin tarlasının sınırını bozamaz. Kamber, köyde küs veya dargın olursa onları barıştırır. Mahkemeye iş düşmeden kamber kendi arasında sorunları çözer.”

Kamberin temiz ahlakı ve güvenilirliğinden dolayı Alevî geleneği kambere “pak” sıfatını vermiştir. Alevî geleneği, kamberlerin atası olduğuna inandığı Selmân-ı Fârisî’yi de Selmân-ı Pak olarak anar. Cemlerin ilki olduğuna inanılan kırklar ceminde Selmân-ı Pak, on iki hizmet içerisinde saka suyunu dağıtarak ibrikçi görevini üstlenmiştir. Bu göreviyle erkânda bulunanlara tarikat abdestini aldırarak onların nefislerini temizlemiştir. Günümüzde de yapılan cemlerde saka suyunu dağıtarak, tarikat abdestini aldırarak ibrikçinin atası Selmân-ı Pak’tır. Selmân-ı Fârisî’nin pak sıfatını alması ile ilgili kamber Cuma Zorlu şu rivâyeti aktarmıştır:

“Peygamber Efendimiz zamanında İslamiyet’i kabul etmek için İran’dan insanlar gelmiş. Peygamber efendimize: “Müslüman olmak istiyoruz. Bize İslamiyet’i öğretecek bir öğretmen ver.” demişler. Peygamber Efendimiz de Selman’ı görevlendirmiş. Selman ilk olarak onlara abdest aldırıp, bedenen ve ruhen temizlenmeyi öğretmiş. Bu nedenle Selman’ı Pak demişler. Bir de ehlibeyte kabul edildiği için pak unvanı verilmiştir.”

Selmân-ı Fârisî’nin “pak” sıfatını almasıyla ilgili başka bir rivâyeti, Kamber Âşık Musa Yıldız şu şekilde aktarmıştır:

“Selman, eline, beline, diline sadıktı. Peygamber efendimiz Selman’a çok güvenirdi. Her şeyini Selman’a emanet ederdi. Bir gün Peygamberimiz savaşa gitti. Ailesini Selman’a emanet etti. “Ya Selman, ben gelene kadar mahremim sana emanettir.” dedi. Selman “Emanetin başım gözüm üstüne.” dedi. Aradan hayli zaman geçtikten sonra Peygamberimiz savaştan döndü. Halk arasında dedikodu çıkmıştı. Peygamber Efendimiz Selman’ı çağırdı “Ya Selman ben senin temiz olduğun biliyorum Rabbim bildirdi. Yalnız bu münafığa da senin pak olduğun gösterelim.” dedi. Selman da yanında getirdiği sandığı halkın içinde açtı. Sandığın içinde Selman’ın nefsinin olduğunu gören insanlar: “Ya peygamberimiz, ya Selman bizi bağışlayın” dediler. Gördüler ki Selman nefsini öldürmüştü. Selman tertemiz, pak olmuş.”

Alan araştırmasında derlenen rivâyetler de göstermektedir ki Selman, eline, beline, diline sadık ve halk tarafından güvenilir bir kişiliktir. Bu nedenle günümüzde de Alevî geleneği kamberi seçerken kamberin atası olan Selmân-ı Fârisî’de bulunan özellikleri kamberde aramaktadır.

Sonbahar, kış ve muharrem aylarında düzenlenen cemlerde kamber, on iki hizmet anlayışı dâhilinde, atası olduğu rivâyet edilen Selmân-ı Pak'ın görevi olan ibrikçi hizmetini yerine getirebilir. Bununla birlikte, cemin icrasında kamberin yerine getirebileceği görevler şunlardır:

3.1. Zâkir (Âşık): Cem'in önemli hizmet sahiplerindedir. Cemin gidişine göre, söylediği nefeslerle canları aşka getiren ve yapılacak sohbetlerin gidişini belirleyen görevlidir. Genelde, yedi ulu âşıktan söylerler. Pîri, İmam Cafer ve Abdussamed'dir.

Kamber cem sırasında on iki hizmet içerisinde zâkir "âşık" görevini üstlenebilir. Zâkirler, cemin olmazsa olmazlarıdır. Söylenen düvazları, nefesleri, deyişleri zâkir sazıyla zikreder. Cemde bulunan canları vecde getirir. Onların içlerindeki Allah, Muhammed, Ali sevgisini sazıyla ve sözüyle açığa çıkarır. Gelenek saza "telli kuran" demektir. Zâkir, sazıyla Kura'n'ı okur, insanları bilgilendirir.

Gelenek, zâkirlerin pîrini Abdussamed ve İmam Cafer olarak kabul eder. Başlangıcını da Kırklar Cemine götürür. Bu konuyla ilgili Kamber Musa Yıldız şunları söylemiştir: *"Kırklar Cemi yapıldığında sazı Abdüssamed çaldı. Ali Efendimizi sazıyla ve sözüyle karşıladı. Ali Efendimize deyiş söyledi. Ali efendimizin zâkiri (aşığı) idi Abdüssamed Efendi. Daha sonra on iki imamın yolu erkânı yürüttüklerinde onların da yanlarında âşıkları vardı."*

Cem törenlerinde görgü sırasında zâkirlerin saz eşliğinde söylediği deyişler, düvazlar, yapılan dualar, nasihatler, telkinler ve semah gibi tüm ritüeller, katılanların kendi dünyasında gezintiye çıkıp orada olup bitenlerin farkına varıp, iç huzuru yakalayarak yeniden bir "ben" yaratmasına hizmet etmekte olduğu söylenebilir. Zâkir, cemdeki verdiği hizmetle ceme katılan canların iç huzuruna kavuşmasını sağlar.

3.2. Ferrâş, Carıcı (Süpürgeci): Cem evinin temizliğini yapar ve cem hizmeti sırasında carî hizmetini gerçekleştirir. Pîri, Seyyid-i Ferrâş'tır.

Cem evlerinde bulunan sembollerden birisi olan "süpürge" de on iki hizmetten birisidir. İbadete başlarken dedenin/babanın postunun önüne seccade serilir. Cem ibadeti öncesi ve sonrası olmak üzere, seccade serilir ve seccadeye iki defa süpürge çalınır, yani seccade süpürülür. Bunun iki anlamı vardır.

a. Üzerinde hizmet görülecek olan seccadenin ve ibadet yapılacak olan mekânın temiz ve pak olmasıdır.

b. İbadete katılan canların, kinden kibirden ve tüm kötü davranışlardan arınarak "gönül evlerini" temizlemektir.

Kamber Musa Yıldız, bu konuyla ilgili şu bilgileri aktarmıştır:

“Yüceler yücesi Tanrı: Benim sevgili Peygamber'im! Söyle kullarıma: Gönül evlerini alçak gönüllülük ve âşıklık süpürgesiyle süpürsünler. Hırsı, nasılı, ne içini, münafıklığı, hainliği, çekememezliği, dedikoduyu süpürüp atsinlar. Yaptıklararı kötü işlerden pişmanlık duysunlar ve pişmanlık suyu ile yıkansınlar (Tarik Suyu). Gizli işlerden vazgeçsinler, sevgi sofrasını döşesinler. Aşk başlarına vursun ki, Allah'ın yazgisına razılık, teslimiyet ve O'ndan çekinme içinde olsunlar. Ayrıca rica kapıları, “Tevekkül, bilgi denizi ve sabır bahçesinden yana açsın.”

Kamber on iki hizmet içerisinde “ferraş, carıcı” hizmetini üstlenebilir. Bu görev, geleneğin kamberde aradığı temiz ahlâk ile yakından ilgilidir. Yukarıda da alan araştırmaları bağlamında derlediğimiz rivâyetler ışığında da görüldüğü gibi, kamberin pîri olan Selmân dürüstlüğün, temizliğin, alçak gönüllülüğün simgesidir. Gelenekte bu bağlamda on iki hizmet içerisinde, bu inanışa bağlı olarak cemlerde kamberi görevlendirmiştir.

3.3. İbrikçi: Bütün cem evi erenlerinin, biat ve ikrarlarının yenilenmesinde, gönülleri birlemek için (cem ve gönül abdestinin alınmasını) sağlayan görevlidir. Pîri, Selmân-ı Pak'tır.

Çalışmamızda da sıkça belirttiğimiz gibi, gelenek, kamberlerin pîri olan Selmân-ı Fârîsî'yi cemde ibrikçilerin pîri olarak kabul etmektedir. Yani ilk cem olan “Kırklar Ceminde” Selman on iki hizmet içerisinde ibrikçilik hizmetini icra etmiştir. Kamberin de günümüzde yaptığı hizmet çeşitlenmekle birlikte, cemlerde ibrikçilik görevini de icra ettiği görülmektedir. Kamber, eline aldığı ibrikle cemde bulunan canlara tarikat abdestini aldırır. Tarikat abdestini aldırmasının işlevi, canların gönüllerindeki kiri, pası temizlemektir. Cem içerisine ruhen ölü giren canların içindeki ruhu canlandırmaktır.

3.4. Kurbancı ve Sofracı: Cem erenlerine lokma olarak kesilen kurbanın sahibi veya o hizmete bakan kişi ile meydana sofraları kurup hizmet eden kişi. Pîri, Halil İbrahim Peygamber ve kırklardan Mahmut' el-Ensari'dir. Sofracının pîri, Gülâm-ı Kamber'dir. On iki hizmet içerisinde kurbancı ve sofracılık hizmetini gören kamberdir. Gelenek, lokma dağıtmayı kutsal saymaktadır. Yapılan alan araştırmaları sırasında Dede Hasan Uysal, bu inanışla ilgili bize şu rivâyetleri aktarmıştır:

“Peygamber Efendimiz, bu Ali'dir. Ali benim kardeşimdir. Hem amcamın oğlu, hem de damadımdır. Kanı kanımdır, eti etimdir, ruhu ruhumdur, cismi cismimdir, dedi. Bunun üzerine Peygamber, teninden gömleğini çıkardı. Tüm orada olanlar, Muhammed ile Ali'nin bir vücut olduğunu gördüler. “İnadık (Lebbeyk) ya Allah'ın Resulü “dediler.

Peygamberimiz kutsal gömleğini geri giydi. “Ali ile ben bir ağacın meyvesiyiz.” buyurdu. Sonra Hz. Ali'nin elini tuttu, başparmağını başparmağına koydu. Daha

sonra kendi seccadesini getirmelerini istedi. Seccadeyi getirdiler. Hz. Muhammed minberden aşağı indi. Hz. Ali, Hz. Muhammed'in izni ile seccadeyi serdi.

Hazret-i Resul, kutsal kuşağını belinden çıkartıp, seccadenin üzerine bıraktı. Sonra birinci adımı Tanrı'nın, ikinci adımı Cebrail'in, üçüncü adımı da kendi adımı anarak seccadeden üç adım uzaklaştı. Onları bütün inananlar hayranlıkla izliyordu.

Hz. Muhammed Mustafa şöyle dedi: "Bu kuşak Miraç gecesi, Cebrail'in benim belime bağladığı kuşaktır. Bende senin beline kuşatıyorum." dedi. Kuşağı Ali'nin beline bağladı. Birinci düğümü Tanrı'nın, ikinci düğümü Cebrail'in, üçüncü düğümü kendi adını anarak düğümledi. O sıkı kuşağın uçlarından birini sağ, birini sol yanına soktu. "Lâ ilâhe illâllah, Muhammed Resulullâh, Ali'yyün Veliyullah." dedi ve yerine oturdu. İman edenlere dönerek: "Ey inanıp iman edenler; her iki kişi birbirinizi kardeşliğe kabul edin." buyurdu. Bunun üzerine, Hazreti Ali, Hazreti Muhammed'in ve Mekke Medine halkı önünde önce Selmân-ı Fârisî'nin, sonra kamberin ve üçüncü olarak da Sühey'l'in kuşağını bağladı. İnananlar, bu olayı kutlamak için ekmek, yağ ve hurma getirdi. Hz. Ali ile Hz. Muhammed'in önüne koydu. Allah'ın resulü, o gelen nebadatı lokma yaparak orada bulunan tüm inananlara dağıttırdı. İnananların hepsi o lokmadan doydular ve yaratana hamd ü senada bulundular. Bir parça lokma arttı. O sırada Hasan, Hüseyin ve Fatıma anamız Medine'de bulunuyorlardı. O lokma dolu kabı, Selmân-ı Fârisî'ye verdiler. Selmân-ı Fârisî, kabı hiç yere bırakmadan Medine'ye Fatıma'tüzzehra ve Hasan ile Hüseyin'in olduğu yerdeki bir sehpa bıraktı. Onlarda doymuş oldular.

O günden bu güne, Ali bendesi canlar, birbirlerine sevgi ve saygılarını göstermek ve şifa niyetine lokma verirler. Bir ilden öbür ile de yollarlar."

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, lokma kutsaldır ve gelenek bu inancı Peygamber Efendimize bağlamaktadır. Cemde paylaşılan lokmanın Peygamber Efendimiz zamanından geldiğine inanıldığı için bu lokma kutsal kabul edilir. İnsanlara şifâ vereceğine de inanılır. Bununla birlikte, yukarıda aktarılan rivâyette de görüldüğü gibi, bu hizmetin sahibi kamberdir.

3.5. Peyk (Haberci): Ceme gelecek olan canları davet eder. Dedenin emri ile gereken yerlere gereken bilgileri bildirmekle görevlidir. Pîri, Cebrâil Aleyhisselam'dır.

Halk veya dede tarafından seçilen kamber, dede ve halk arasında haberleşme hizmetini üstlenmektedir. Halk arasında herhangi bir sorun olduğu zaman önce sorunu, isteği kambere bildirir. Kamber sorunu ya da isteği dedeye ulaştırmadan çözmeye çalışır ama sorun kamberi aşırıyorsa kamber dedeye ulaşır ve cem yapılması gerektiğini bildirir. Bu bağlamda kamber cemin yapılma sürecinde peyklik görevini icra etmiş olur.

Cemde on iki hizmet dâhilinde toplanan canlarla, dede arasındaki haberleşme işini de kamber yapar. Tarikatın yürütüldüğü sırada dedeye ulaştırılması gereken meseleler kamber tarafından dedeye bildirilir. Dede de herhangi bir isteği olursa kamberle isteği canlara iletir. Cem sırasında dede ve canlar arasında kamber bu şekilde peyklik görevini icra etmiş olur.

3.6. Aşçı (Yemekçi): Meydana gelecek, kesilen kurbanları pişirme hizmetiyile ilgilenen görevli candır. Piri, Fatmatü'z-Zehra ve Kamber'dir.

Kamber, cemlerde yemek pişirme hizmetini yerine getirebilir. Kesilen kurbanları pişirme ve ceme gelen canlara sunulacak lokmayı hazırlama hizmetini kamber yerine getirebilir.

3.7. Rehber: Köy halkı ve dede tarafından seçilir. Köy halkının sorumlusu rehberdir. Dedenin sonra rehber gelir. Halka tarikat öğretimi ve cemlerde uymaları gereken kurallar hakkında bilgi verir. Dedenin olmadığı yerlerde öncülük yapan ve onlar adına rehberlik yapan görevlidir. Rehber, pîrin yardımcısıdır. Cemin gerçekleşmesini sağlar. Ceme katılacak canları, ceme hazırlar. Ocakzâde olması şart değildir. Rehber, talibe yolu erkânı öğreten ve onlar adına konuşandır. Rehber, bu nedenle yolu ve erkânı dede kadar bilmek zorundadır. Dedelerin olmadığı yerlerde cemi yürütür. Cem sırasında dedenin hemen yanında oturur. Sohbetler açar. Tarikatla ilgili bilgileri cem sırasında canlara aktarır. Rehberlere köy babası da denir. Köy babaları aynı zamanda kamberlik görevini de icra ederler. Piri, Muhammed ve İmam Ali'dir.

Yapılan alan çalışmasında edinilen bilgiler ışığında, köy babalarının, kamberlik görevini de birçok yerde yürüttüğü bilgisine ulaşılmıştır. Köy babaları, gelen dedelere yardımcı olarak onlara kamberlik yapabilirler. Dede Hüseyin Solmaz, bu konuyla ilgili şu bilgileri vermiştir:

“Dede herhangi bir yere tarikat erkânını sürmek için gittiğinde yani, taliplerine cem yapmak için gittiğinde dedeye, kamberliği köy babası yapar. Köy babası dedenin bütün işleriyle yakından ilgilenir. Dedeye hizmette kusur etmez. Köy babaları halk tarafından seçilir. Herkes köy babası olamaz. Köy babası olmak için ahlaklı olmak ve halkın güvenini kazanmak gerekmektedir. Ayrıca babalar tarikat erkânını da dede kadar iyi bilmek zorundadırlar. Dedenin olmadığı yerlerde cemi yürütebilirler. Kamberlik görevini de köy babaları yapabilir. Bu kamberlik görevi dâhilinde babalar halk arasında herhangi bir husumet var ise onu çözer. Küs, dargın varsa onları barıştırır. Kendisini aşan daha büyük bir sorun olduğunda olay dedeye intikal eder ve dede sorunu çözmeye çalışır. Babalar, cumalık denen ritüelimiz vardır onu yürütür. Cumalık sekiz ya da kırk sekiz Cuma yapılır. Bu uygulamada Cuma günleri insanlar evlerinde ne yiyeceği varsa onu getirirler. Mesela kimisi elma getirir, kimisi çörek getirir. Yani ne varsa onunla gelir. Burada amaç lokma paylaşmaktır. İnsanlar arasındaki dayanışmayı artırıp, sorun varsa onları çözmektir. Bu ritüeli köy babası gerçekleştirir.”

Alevî geleneğinde iki çeşit kamber ya da zâkirden söz etmek mümkündür. Bunlardan ilki, doğaçlama yeteneğine sahip kamber ya da zâkirken, diğeri ise doğaçlama yeteneğinden yoksun olup cemlerde usta malî nefes, düvâzlar okuyarak hizmet gören kamber ya da zâkirdir. Bunlar, Alevîlerce “Yedi Ulu Ozan” olarak bilinen Nesimî, Fuzûlî, Hatâyî, Pîr Sultan, Virânî, Kul Himmî ve Yeminî ile diğeri bazı önemli Alevî âşıkların nefes ve düvâzlarını okurlar. Çorum Alevîliğinde kamberler genellikle ilk gruba girmektedirler. Alevîler yedi ulu ozanı, uğruna verdikleri mücadele, katlandıkları zulüm ve Ehl-i Beyt soyundan geldiklerine inanılması nedenleriyle “yedi ulu ozan” olarak adlandırılmışlar ve cemlerde bu ozanların deyiş ve nefeslerini okumuşlardır.

Alevî geleneğinde ağırlıklı olarak “bilgi ve inanç”, kuşaktan kuşağa dedeler, kamberler, zâkirler tarafından aktarılıp öğretilmişlerdir. Özellikle cemlerde yedi ulu ozandan ve bunların dışında Harâbî, Turâbî ve Dedemoğlu gibi Alevî-Bektaşî âşıklarından aktarılan nefeslerin etkisi, geleneğin yaşatılmasında önemli yere sahiptir. Bu ozanlar kendilerinden sonra gelen ozanları da etkilemişlerdir.

Çorum Alevîlerinde erkek kamberlerin yanında, kadın kamberler de vardır.⁸ Kendisiyle görüştüğümüz sözlü kaynaklarımızdan Sultan Ana (Sultan Kümbet), sohbet sırasında, Çorum Alevîliğinde kadın kamberlerin varlığına da dikkat çekmiştir. Sultan Ana’dan öğrendiğimize göre, dedelerin eşlerine Ana denilmektedir. Analar da tıpkı dedeler gibi köylerde gezebilmektedirler. Hatta bazı dedeler eşlerini de yanlarında gezdirmektedirler. Analar için de kadın kamberler seçilmektedir. Ana kamber de yine erkek kamber gibi eline, beline, diline sahip olmalıdır. Toplum içinde sevilen, sayılan birisi olmalıdır. Kadın Kamber, Ana’ya kamberlik eder. Onu köylere götürüp gezdirir, onun eksiklerini tamamlar, her türlü gönlünü eder, arzularını yerine getirir. Ana’yı, bütün musibetlerden kadın kamber korur. Ona yardımcı olur, dürüst ve temiz evlerde yatırır, Ana uyusa bile kadın kamber uyumaz, onu bekler. Uçan kuştan, yerdeki karıncadan onu saklar, sakınır. Evine kadar eşlik eder, yerine ulaştırır. Sultan Ana’nın aktarımlarına göre kadın kamberler cem yürütememektedir. Görevleri, dedenin eşine, yani Ana’ya yardımcı olmakla sınırlıdır. Dede’nin hanımı olan Ana’nın köylerdeki insanlardan yardım görmesini sağlayan da kadın kamberdir. Yine Sultan Ana’dan öğrendiğimiz kadarıyla Fatıma-yı Zehra’nın da yanında 24 bacısı yer almıştır. Bunlar ellerine, bellerine ve dilerine sahip olan bacılardır ve başlarını Fatıma-yı Zehra’nın yoluna koymuşlardır. Bu durumda dedenin eşi olan Ana ile Fatıma-yı Zehra ve kadın kamberler ile 24 bacı arasında dikkat çekici bir benzerlik olduğunu söyleyebiliriz.

Çorum'da Yaşayan Bazı Kamberler

Çalışmamızın bu kısmında, çalışmanın hacmi de göz önünde tutularak, Çorum'da yaşayan sadece üç kamber ya da zâkir tanıtılacaktır. Tanıtacağımız ilk kamberimiz, Kamber Cuma Zorlu olacaktır.

Kamber Cuma Zorlu

1933 Yılında Çorum ilinin Atçalı köyünde doğmuş olup, ilköğrenimini doğduğu köyde yapmıştır. Askerden geldikten sonra Çorum Çimento Fabrikası'nda işçi olarak çalışmaya başlamış ve buradan 1979'da emekli olmuştur.

Karadonlu Can Baba evlâdlarındandır. Kendisinin seyit evlâdı olmasından dolayı bu kültürü ve Alevilik inancını küçük yaştan itibaren dede ve babasından dinleyerek öğrenmiştir. Dedelik görevini icra etmeye başlamadan önce ilk olarak Hacı Bektaş-ı Veli Efendimizin soyundan gelen çelebilere on sene kamberlik yapmıştır. Kazım Ulusoy Efendimize, Ali Rıza Ulusoy Efendimize, Yusuf Ulusoy Efendimize kamber olmuştur. Dede Kamber Cuma Zorlu ile yapılan söyleşide bu konu ile ilgili bize şu bilgileri aktarmıştır:

“Ben onlarla köy köy gezip millete nasihatlerde bulundum. Kamberin görevi dedeye hizmettir. “Dede himmet, oğul hizmet” buyurmuşlardır. Kamberin görevi de büyüklere yardım etmektir. Hz. Ali gibi, Peygamber Efendimiz gibi, velilere, erenlere, dedelere hizmet etmek bizim için şan şereftir. Biz dedelerle köylere gideriz. Dede herhangi bir şeye karışmaz. Efendimizin bütün isteklerini ben bilirim. Onun her şeyinden ben sorumluyumdur. Yemeğinden tutun da atının bakımına kadar üstlenir, hizmetini layıkıyla yerine getiririm. Dedeler köye vardıklarında hizmet olur. Biz ona “şeydullah” deriz. Köylere vardığımızda köy babası dede ve yanında gelen kamberi ağırlar. Hiçbir dede kambersiz yola çıkmaz. Kamber dede ile köy arasında ki haberleşmeyi sağlar. Kamberin yol ve erkân konusunda dede kadar bilgili olması gerekmektedir. Çünkü kamber onlarla yaşar. Kamber cemlerde halka nasihat eder, sorulan sorulara cevap verir. Kamber üstad olacak. Ehlibeyt mektebinde okumalı, bilgili olmalı. Kamberi dede yetiştirir. Beni ulusoylar kamber olarak seçtiler. Beni dualadılar. Ben de bana verilen bu üstün görevi layıkıyla yerine getirmeye çalıştım.”

Ulusoylara on sene kamberlik görevini icra eden Cuma Zorlu, daha sonra kendisi de seyit evlâdı olmasından dolayı, dedelik görevini icra etmeye başlamıştır. Cuma Zorlu, on yıllık kamberlik geçmişinin kendisini eğittiğini, pişirdiğini dile getirmektedir. Cuma Zorlu, dedelik görevini Çorum bölgesinde aktif bir şekilde icra etmektedir.

Kamber Durmuş Aslan

1934 yılında Çorum'un Turgut Köyünde dünyaya gelmiştir. Kendisinden edinilen bilgiye göre, altı tane kardeşi dünyaya gelmiştir. Bu kardeşlerinin hepsi, henüz küçük yaşta iken hayatlarını kaybetmiştir. Bunların ölümünde sonra dünyaya Kamber Durmuş Aslan gelmiştir. Adını "Durmuş" koymuşlar. Henüz yirmi günlük iken babası, Hacı Bektaş'a gitmiş. Efendilerimiz babasına sormuşlar: "Çocuğun yaşıyor mu?" diye. Babası da "Allah izin verirse hayatta." demiş. Efendilerimiz, "Oğlun büyüsün ve bize hizmet etsin." demişler. Annesinin vasiyetiyle Arapça okumuştur. Hocalığa başlamış. Çorum'un Ovasaray köyüne hoca olarak atanmış. Bu köyden "Alevi'den hoca olmaz." denilerek kovulmuştur. Bunun üzerine bir tanıdığı aracılığıyla İzmit'e gitmiş, orada gündüz çalışıp gece okuyarak elektrikçi olmuştur. Ardından Çimento fabrikasında işe başlamıştır. Burada çalışırken meydana gelen bir kazadan dolayı gözaltına alınmıştır. Gözaltında iken, "Yarabbi bana elim, ayağım kopmadan buradan emekli olmayı nasip et, Hacı Bektaş'ta üç sene hizmet edeyim." demiş. Çimento fabrikasından emekli olduktan sonra Hacı Bektaş'a gidip Ali Naki Ulusoy Efendimize kamberlik yapmaya başlamıştır. Üç seneyi doldurduktan sonra gördüğü bir rüya üzerine efendinin yanından ayrılamamıştır. Ali Naki Ulusoy Efendiye on dokuz sene kamberlik yapmıştır.

Alevilik yolu ve tarikat erkânı ile ilgili bilgileri kitaplardan okuyarak ve efendilerden dinleyerek öğrenmiştir. Kendisine sordüğümüzda bize, kamberlikle ilgili şu bilgileri vermiştir:

"Kamber öncüdür. Efendinin önünde gider ve onun emirlerini yerine getirir. Ben efendimin sözcüsüyüm. Kamber efendisinin uşağıdır. Kamberin nefsi yoktur, hizmeti vardır. Nefsini hizmetine adar. Hz. Ali der ki: "Nefsinize değil, neslinize hizmet edin." Kamber yeryüzünde müminin yolculuğu demektir. Mümin bu yolculuğun içinde hazır olan ve seçilmiş olan efendisine Hak, Muhammed, Ali için hizmet eder.

Kamber efendisinin yanında her zaman hazır bulunur. Onun verdiği işleri sorgulamaz sadece yerine getirir. Mürşit kambere ne buyurursa, kamber insanlara onu yansıtır. Cem hizmetlerinde on iki hizmet içerisinde bekçilik görevine de yardım eder. Ne kadar süre cem yapılacağı, ceme kaç kişinin geleceğini köye haber verir. Ayrıca, kamber cem yapılmadan önce araştırır: "Burada Abdal Musa Kurbanı kesildi mi?" diye sorar. Eğer Abdal Musa Kurbanı kesilmişse oradaki canlar görgüye, sorguya girmiş demektir. Eğer kesilmemişse kamber öncülüğünde oradaki insanla sorguya girer. Birbirleriyle görüşür, barışırlar. Birbirlerinden razılık alırlar. Kamber bunların takipçisi olur. Sorgu görüldükten sonra kamber efendilere haber verir. "artık cem birlene bilir" diye. Bunun üzerine mürşit gelir ve cem yapılır."

Kamber Durmuş Aslan, aldığı din eğitimi ile birlikte Hacı Bektaş-ı Veli evlâdlarından Ali Nâki Ulusoya on dokuz sene kamberlik yaparak yolu ve erkâmı öğrenmiştir. Çorum Hacı Bektaş-ı Veli Vakfı'na yıllarca başkanlık yapmıştır. Yurt içinde ve yurt dışında canların daveti üzerine giderek oralarda cem yürütmüştür. Alan araştırması sırasında Durmuş Aslan'a yönelttiğimiz "Kamber dedelerin olmadığı yerlerde cem birleyebilir mi?" sorusu üzerine bize şu cevabı vermiştir: *"Dedelerin olmadığı yerde kamber eğer ki mürşidinden icazet almışsa cem birleyebilir. Mürşidinden icazet almayan kişi kamber de baba da olamaz. Mürşidi, kambere cem yürütebilmesi için izni vermesi yani icazet vermesi gerekir. Bu izinle birlikte kamber mürşit vekilliği yapar; ama mürşitlik yapamaz. Sadece mürşidi adına sorulan soruları yanıtlayabilir."*

Kamber Durmuş Aslan, usta malı alıp satmaktan çok, kendisinin irticalen oluşturduğu eserlerini okumaktadır.

Kamber Musa Yıldız (Âşık Kara Musa)

1933 yılında Çorum İlinin Acıpınar Köyünde doğmuştur. İlkokulu okumuştur. Lakin altı yaşında iken Eşençay Köyünde Muhammed Derviş adında bir dededen İslamiyet ve Alevilik ile ilgili ders almaya başlamıştır. Daha sonra yine Çorum'un Tahran Köyünde "Bağrı Yanık" denilen bir âşıktan Arapça ve Farsçayı öğrenmiştir. Yine Osmancık'ın Kumbaba Köyünde yetişmiş "İpek Baba" isimli bir dervişten tasavvuf eğitimi almıştır. Daha sonra saz çalmayı öğrenmiştir. Aldığı eğitim ışığında deyiş, düvâz ve Alevî nefesleri söylemeye başlamıştır. Kendisi, Âşık Kara Musa diye bilinmiştir. Birçok dedeye kamberlik görevi yapmıştır. Kamber olarak gittiği köylerde cemlerde on iki hizmet içerisinde zâkirlik görevini icra etmiştir.

Âşık Kara Musa, içinde bulunduğu kültür ve aldığı eğitim nedeniyle Alevilik yolu için kamberlik yaparak bu yola hizmet etmeyi kutsal saydığını yapılan alan araştırmasında bize şu şekilde ifade etmiştir:

"Zülfikar, Hz. Ali efendimize on üç yaşında geldi. On üç yaşında Zülfikar gelip de Ali Efendimizin beline kuşanınca dünya titretti. Aslan dünyayı titretti kamber Selman'dı. Ali Efendimizin hizmetine geldi. Selman, Paskal kralının oğluydu. Kendisi İranlıydı. Üç yüz sene yaşadı ve Ali'ye hizmet etti. Ali'ye Selman oldu, yar oldu yani, hizmet kamberin Allah'ın nurundan geldi, kamberin anası atası belirsizdir. Zülfikar'ın anası atası belirsizdir. Döldül anası atası belirsiz gökten buna indi. Allah, Ali Efendimizi yarattı, meydana koydu. Hz. Ali ceme hizmet etti. Döldül'e bindi Zülfikar'ı beline kuşandı, eline aldı. Kamber de her zaman Haydar-ı Kerrar'ın yanında hizmet etti."

Hizmet Allah'ın nurudur. Allah, Muhammed, Ali aşkına hizmet etmek Allah'ın emridir. Yaradılıştan da Allah bu nedenle Selman'ı hizmet etsin diye göndermiştir. Bu nedenle hizmet hakktır. Bizim için bir şereftir. Ben ömrümü bu hizmete adadım. Gücüm yettiğince de bu görevimi yapmaya devam edeceğim."

Âşık Kara Musa, kamberlik hizmetini ve cemlerde zâkirlik görevini halen icra etmektedir. Âşık, derlemelerimiz sırasında, kendisinin usta malı alıp sattığını söylemiştir.

Sonuç

Çorum Aleviliğinde, kamberlik geleneğini yaşatan kişilere, “kamber”in yanı sıra, “zâkir” ve “âşık” da denmektedir. Bunların en yaygın olanları, “zâkir” ve “âşık”tır. Kamber ya da zâkir, cem sırasında “peyk”, “meydancı”, “ibrikçi”, “gözcü”, “sofracı” hizmetlerinden birini de yerine getirebilmektedir. Dedenin cem sırasında dışarı çıkması icap ederse kamber, dedenin yerine cemi yürütebilir. Bu nedenle kamber yol ve erkânı en az dede kadar bilmek zorundadır. Sözlü geleneğin kamberin görevlerine yönelik aktarımları, Çorum Aleviliğinde kamberin sadece zâkirlik yapan birisi olmadığını, cemde dede tarafından kendisine verilen herhangi bir görevi yerine getirebildiğini, dedenin bulunmadığı durumlarda cemi idare edebildiğini göstermektedir. Bu özelliği, Çorum yöresi kamberlerini Batı Anadolu, özellikle de Balıkesir yöresi Çepni ve Tahtacılarının kamberlerinden dikkati çekecek şekilde ayırmaktadır.

Alevî geleneği, kamberlik mesleğinin köklerini, Hz. Ali ile onun kamberi olduğuna inanılan Selmân-ı Fârîsî'ye dayandırmaktadır. Balıkesir gibi diğer bazı bölgelerde, kamberlik mesleği, Hz. Ali'nin seyisi olduğuna inanılan Kamber ile Bilâl-ı Habeşî'ye dayandırılmaktadır.

Gelenek, kamberle cemlerde dedenin yanında en önemli görevleri yüklemiştir. Dedeler yanlarında mutlaka bir kamber bulundurmuşlar ve kambersiz yola çıkmamışlardır. Dedenin bütün hizmetlerini kamber yerine getirmiştir. Kamber, dedenin atına bakmış, sofrasını sermiş, halk ile dede arasında peyklik görevini icra etmiştir.

Alevî dedeleri, davet ya da talep üzerine cem yapmak amacıyla belirli dönemlerde yanlarına kamberlerini de alarak talip olan köyleri gezerler. Dedelerin bu köylere gidişlerinde, onlara yol gösteren, kalacağı yeri ayarlayan kamberdir. Halkın bir sıkıntısı olduğunda kamber görüşmeyi yaparak dedeye haberleri ulaştırır. Yine dedenin herhangi bir isteği olursa kamber halka durumu anlatır. Cemin gerçekleştirilmesinde kamber öne çıkmaktadır. Bir yerde cem yapılması gerekiyorsa bu organizasyonu kamber gerçekleştirir. Çünkü kamber Alevîler arasındaki her türlü sorunu, isteği bilen ve bunları dedeye eksiksiz anlatan kişidir. Alevîler isteklerini öncelikle kamberle paylaşırlar. Kamber meselenin şekline göre erkân dâhilinde uyulması gereken kuralları en iyi şekilde bilir. Bu kurallara göre uygulama yapar.

Dede veya halk tarafından seçilen kamberin Alevîliğe ait tarikat ve erkânı çok iyi bilmesinin yanında, bu göreve getirilebilmesi için halk tarafından çok sevilen, dürüst, sözüne güvenilen, insanlara yardım etmesini seven ve alçak gönüllü birisi olması gerekmektedir. Ahlaki anlamda halkın güvenini kazanması gerekir. Kamberin temiz ahlakı ve güvenilirliğinden dolayı Alevî geleneği kamberle “pak” sıfatını vermiştir.

Alevî geleneğinde iki çeşit kamber ya da zâkirden söz etmek mümkündür. Bunlardan ilki, doğaçlama yeteneğine sahip kamber ya da zâkirken, diğeri ise doğaçlama yeteneğinden yoksun olup cemlerde usta malı nefes, düvâzlar okuyarak hizmet gören kamber ya da zâkirdir. Çorum Aleviliğinde kamberler, genellikle ilk gruba girmektedirler.

Çorum Alevilerinde erkek kamberlerin yanı sıra, kadın kamberler de vardır. Dedelerin eşlerine Ana denilmektedir. Kadın kamber, Ana'ya kamberlik eder. Onu köylere götürüp gezdirir, onun eksiklerini tamamlar, günlünü hoş tutar, arzularını yerine getirir. Kadın kamberler cem yürütememektedir. Görevleri, dedenin eşine, yani Ana'ya yardımcı olmakla sınırlıdır.

Çorum Aleviliğinde kamberlik mesleği yakın dönemlere kadar çok canlı bir şekilde yaşamıştır. Geleneğin canlı bir şekilde yaşamasında halen hayatta olan Kamber Cuma Zorlu, Kamber Durmuş Aslan (cemlerde daha çok kendi üretimlerini icra etmiştir), Sultan Kümbet/Sultan Ana (doğaçlaması olan birisidir) ve Kamber Musa Yıldız gibi kamberlerin önemli bir katkısı olmuştur.

Sonnotlar

- ¹ Kamber hakkında bilgi veren Nejat Birdoğan da kamberlerin dedelerin yolculukları sırasında günlük işlerini görme işlevine dikkat çekmiştir. Birdoğan, kamber adını Hz. Ali'nin hizmetkârı Kamber'e bağlamaktadır: "Dedelerin yolculuk sırasında günlük işlerini gören kişilere verilen addır. Hz. Ali'nin ünlü kölesi "Kamber" in adından gelmedir. Bektaşî babalarının kuşaklarındaki Hacibektaş taşından yapılan bir süsün adı da Kanberiyedir. Hz. Ali'nin atı Dülül'ün göğüs kösteklerini simgelediği söylenir. Adını Hz. Ali'nin seyisi Kanber'den almıştır denir. Kamber veya Kanber kavramı, tüm Alevilerce kutsal bilinen bir olaydır. Kimse kendini dede ile bir tutamayacağından, ancak düzey olarak kendilerine Kamber'i alırlar. Kanber'e hizmetin kutsal bir görev olduğunu düşünürler. Dede yüzünde Ali görme düşüncesi, talibi ancak Kamber'e ulaşabilme durumu ile karşılaştırılır. İmam Ali'nin dizine, Kamber'in yüzüne yüz sürülür. Kambersiz dede olmaz. Bu nedenle her dede bir kamberle dolaşır." (Birdoğan, 2003: 346-347).
- ² "Zâkir kelimesi sadece Alevilerce kullanılan bir tabir değildir. Rıfai, Celveti, Mevlevi gibi diğer tarikatlarda da çalgı ellerinde ezgiyle şiir okuyan dervişler için kullanılmıştır. Alevî ocaklarının bulunduğu farklı bölgelerde zâkir yerine "güvende", "sazandar", "Âşık Baba" gibi isimler de kullanılmaktadır." (Ersal, 2009: 189).
- ³ Dedeyle on iki hizmet erbabının olmadığı bir cem düşünülemediği gibi, kamber ya da zakirsiz bir cemi düşünmek de mümkün değildir. Alevilerde cem ritüelini organize edenler kamberlerdir. Cemlerin gerçekleştirilmesinde aktif göreve sahip olan kamberler, aynı zamanda, Alevilerin dinsel, sosyal ve kültürel bağlamda geleneklerini yaşadıkları cemlerde on iki hizmet anlayışı içerisinde çeşitli görevleri icra etmişlerdir. Kamberler, on iki hizmet içerisinde zâkirliğin (âşıklığın) yanı sıra gözcü, çerağcı, ibrikçi, peyk (haberci), bekçi ve saki görevlerini de yerine getirebilmişlerdir. Hatta kamberler, dedenin bulunmadığı ya da cem ortamını terk etmek durumunda kaldığı zamanlarda devreye girerek cemin yürütülmesini sağlamışlardır. Cem törenleri, günümüze kadar Aleviliğin uygulama alanları olarak yaşaya gelmiştir. Cem, Alevî ibadetlerinin yapıldığı bir ritüeldir. Bu ritüeller arasında namaz kılmak, kurban kesmek gibi çeşitli dinî uygulamalar yer almaktadır. Diğer bir ifadeyle cemler, Hz. Muhammed ve Hz. Ali'nin de katıldığı ilk cemin tekrarıdır; Allah'a ibadet edilen, Hz. Muhammed, Hz. Ali ve On İki İmamların anıldığı kutsal törenlerdir. Alevî-Bektaşî yolunda genellikle her cem ritüelinde kurban kesilir. Bu nedenle aslında cem olan ritüel, kurban olarak da adlandırılmaktadır. Mesela, Abdal Musa kurbanı, musahip kurbanı gibi... Cem ritüeli, beş farklı nedenle uygulanmaktadır. Bu nedenle cemleri; "görgü cemi", "musahip cemi", "ikrar verme

(yola alınma) cemi”, “Abdal Musa cemi (kurbanı), “düşkünlükten kaldırma cemi” olmak üzere beş ana başlık altında gruplandırmak mümkündür.

- 4 Kambar Ata (Baba Gammar) konulu bir kitap hazırlayan Pervin Ergun da kamberliğin köklerinin Alevi geleneğince Hz. Ali'nin hizmetkârı olan Kamber'e bağlandığına dikkat çekmiştir. Bazı kamberlerin bu mesleğin kökenlerini İmam Hasan ile Bilal-i Habeşi'ye de bağladığını ifade eden Ergun, bu hususta şunları yazmıştır: “Alevi geleneğinde kamberlik geleneğinin kökleri, bazı Alevi kamberler tarafından İmam Hasan ile Bilal-i Habeşi'yle ilişkilendirilmekle birlikte, daha çok Hz. Ali'nin yandaşı ve seyisi olan Kamber'e bağlanmaktadır. Gelenek Hz. Ali'yi Dede, Hz. Ali'nin dostu Kamber'i de saz çalıp nefesler söyleyen Kamber ile simgelemektedir. Hz. Kamber, Hz. Ali'nin yandaşı iken, saz çalıp nefesler söyleyen Kamber de Dede'nin yandaşıdır.” (Ergun, 2011: 20). Ali Duymaz, Mehmet Aça ve Halil İbrahim Şahin'in Balıkesir yöresi Çepni ve Tahtacılarındaki kamberlik geleneğini ele aldıkları çalışmalarında Balıkesir yöresindeki Çepni ve Tahtacılarında kamberliğin kökeni olarak Hz. Ali'nin yoldaşı olan Kamber'in gösterildiği görülmektedir (Duymaz vd., 2011: 48).
- 5 İsfahan yakınlarındaki Cey Köyü'nde doğmuştur. Önce Mecusi, daha sonra Hıristiyan, sonra da Müslüman olan Selman-ı Farisi'ye Selman adı, kendisine Hz. Muhammed tarafından verilmiştir. Burada hocası ölene kadar eğitim görmüştür. Son peygamberin gelişi alametlerini görmek ve onu bulmak amacıyla Arabistan'a gittiği iddia edilir. Arabistan çöllerinde yaşadığı talihsiz bir olay sonucu Medineli bir Yahudi'ye köle olarak satılan Selman-ı Farisi, Medine'ye hicretle gelen Hz. Muhammed'in peygamberlik alametlerini görüp İslam dinini benimsemiştir. Selman-ı Farisi'nin Sünni İslam anlayışında da İslam'a etmiş olduğu hizmetlerden ve sahabe oluşundan kaynaklanan önemli yeri vardır. Dönemin Anadolu'sunda Ankara'ya egemen olan Ahiler onu pirleri kabul ederler (Köprülü, 2003: 211-212). Arap Alevileri (Nusayriler) ise geleneksel Allah-Muhammed-Ali sözünde Allah'ın Ali'nin vücudunda tecelli ettiğine inanarak bu sözü Ali-Muhammed-Selman olarak okur ve kendilerine örnek olarak Selman'ı işaret ederler. Selman-ı Farisi, diğer Ehl-i Beyt önderleri ile birlikte, Yedi Ulu Aşıkların değişimlerinde anlatılır ve övülür. Gelenek, Ahmed Yesevi'nin şeyhi Yusuf Hemadani ile Selman-ı Farisi arasında da bağ kurmuştur. Rivâyete göre, Selman-ı Farisi'nin sarığı ile asası Yusuf Hemadani'dedir (Köprülü, 2003: 92).
- 6 “Çorum İlinde Yaşayan Aleviler Üzerine Bir Araştırma” başlıklı bir yüksek lisans tezi hazırlayan Demet Cılaz, çalışmasında, “zâkir”i mürşid ya da Pir'in yanında oturup deyiş, düvaz, nefes ve ilahiler söyleyen, saz çalan, semah yürüten kişi olarak tanımladıktan sonra, zâkirlik hizmetinin Davut Peygamber'den geldiğini kaydetmiştir (Cılaz, 2006: 40).
- 7 Çorum yöresinde kamberlik ya da zâkirlik, dedelerde olduğu gibi babadan oğla intikal eden bir meslek değildir. Kamberlerin yetişmesinde kendileri de kamber olan baba, amca, dayı gibi akrabaların etkisi olmakla birlikte kamberler, temelde dedeler tarafından yetiştirilmektedir. Kamberlerin yetişme tarzları, Batı Anadolu sahasındaki kamberlik geleneklerindeki kamberliğe geçiş yollarına benzemektedir. “Balıkesir yöresinde kamberliğin babadan oğula intikal eden bir meslek olmadığı ifade edilmiştir. Bazı kamberler, mesleğin zorluğu ve giderek önemsizleşmesi nedeniyle oğullarının kamber olmasını istememektedirler. Görüşme yapılan kamberler, kamberliğin ilgi ve yeteneğe bağlı olduğunu, herhangi bir eğitim sürecinin söz konusu olmadığını ifade etmiş olsalar da, usta-çırak ilişkisinin kamberlik mesleğinde de etkili olduğunu söylemekten kendilerini alıkoyamamışlardır. Kamberler, mesleğe geçişte, badeli aşıklarda olduğu gibi rüyanın olmadığına özellikle dikkat çekmişlerdir. Cemlerdeki görevleriyle ilgili bilgilerle deyiş repertuarlarına, çocuklukta icra ortamı

cemler ve usta kamberler sayesinde sahip olan kamberler, kamberlik mesleğini sürdürmek isteyen öğrencilerine usul-erkân bilgileriyle deyiş repertuarlarını aktarırken hem sözlü hem de yazılı kültür ortamının imkânlarından yararlanmışlardır.” (Duymaz vd., 2011: 53).

- ⁸ Kadınların cemlerde zâkirlik yapması hususu, sadece Çorum yöresi Aleviliğine özgü bir durum değildir. Alevi-Bektaşî inancındaki kadının yerini ele alan bir yazı yazar İbrahim Bahadır’ın aktaracağımız şu satırlarından, Sivas yöresi Alevileri ile Bulgaristan’da yaşayan Aleviler arasında da kadın zâkirlerin bulunduğu anlaşılmaktadır: “Sivas Çamşık’ta, Hüseyin Abdal ocağından Ela Ana, birçok cemde zâkirlik yapmıştır. Yine aynı yörede yaşamış ve bir nevi evliyalaştırılmış Âşık Fato’nun da uzun süre dedelerle birlikte cemlerde zâkirlik yaptığı, kendi akrabalarınca anlatılmaktadır. Yine Bulgaristan’daki Aleviler arasında, cemin yürütülmesi ve deyişlerin okunmasında kadınların da eşlik ettiği bilinmektedir.” (Bahadır, 2004: 19).

Kaynakça

Yazılı Kaynaklar

- Bahadır, İbrahim. (2004) “Alevî-Bektaşî İnancına Göre Kadın”, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırmaları Dergisi, S. 32: 13-28.
- Birdoğan, Nejat. (2003). Anadolu’nun Gizli Kültürü Alevilik. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Cılaş, Demet. (2006). Çorum İlinde Yaşayan Aleviler Üzerine Bir Araştırma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Duymaz, Ali vd. (2011). “Balıkesir Yöresi Çepni ve Tahtacılarında Kamberlik Geleneği”, Alevilik Araştırmaları, S. 2: 41-58.
- Ergun, Pervin. (2011). Atlarla Suların Hami Ruhu Yılkıcılarla Bağsıların Piri Kambar Ata Baba Gammar. Konya: Kömen Yayınları.
- Ersal, Mehmet. (2009). “Alevî Cem Zâkirliği: Battal Dalkılıç Örneği”, Alevilik-Bektaşîlik Araştırmaları, S. 1: 188-205.
- Köprülü, Mehmed Fuad. (2003). Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar. Ankara: Akçağ Yayınları.

Sözlü Kaynaklar (Kaynak Kişiler)

- Aksoy, Nurettin: 1962 yılında Çorum’da dünyaya geldi: İlkokul mezunu.
- Aslan, Durmuş: 1934 yılında Çorum’un Turgut Köyünde dünyaya geldi: İlkokul mezunu.
- Kümbet, Sultan: 1956 yılında Amasya/Gümüşhacıköy’ün Akpınar Köyünde dünyaya geldi: İlkokul mezunu.
- Solmaz, Hüseyin: 1956 yılında Çorum’un Gökçepinar Köyünde dünyaya geldi: Ortaokul mezunu.
- Uysal, Hasan: 1969 yılında Çorum’un Dodurga İlçesi’nin Mehmet Dede Tekke Köyünde dünyaya geldi: İlkokul mezunu.
- Yıldız, Musa: 1933 yılında Çorum’un Acıpınar Köyünde dünyaya geldi: İlkokulu okumadı.
- Zorlu, Cuma: 1933 yılında Çorum’un Atçalı Köyünde dünyaya geldi: İlkokul mezunu.